

Тема 1. Вступ. Філософія як специфічний тип знання.

1. Поняття „філософія”. Місце філософії в самопізнанні людини.
2. Основні джерела філософії: міфологія, релігія.
3. Світогляд як духовно практичне засвоєння світу. Структура світогляду. Типи світогляду.
4. Предмет і функції філософії.

Основні поняття: філософія, міфологія, релігія, світогляд.

Матеріал лекції:

- 1. Поняття „філософія”.** Філософія (від грец. φιλοσοφία - в дослівному перекладі означає: "любов до мудрості") - теоретична форма світогляду; особливий вид мислення, на якому думка усвідомлює себе саму у своєму ставленні до дійсності та шукає остаточних, абсолютних засад для власних актів і людського самоствердження у світі. Предметом філософії є відношення людини і світу.

Запровадження поняття "філософія" приписується грецькому мислителю Піфагору (з Самосу). Філософія як особлива сфера людського знання і пізнання виникла на основі світоглядних пошуків та орієнтацій людини, що постають як необхідність з погляду людського життєвого вибору та самоствердження. Постаючи теоретичною формою світогляду, філософія набуває певних особливостей, таких, як узагальнюючий характер знання, прагнення досягти абсолютів та ін. Ці особливості зумовлюють структуру та функції філософського знання. У кінцевому підсумку філософія постає як глибоке і непереборне прагнення людської душі до прозорості й осмисленості підвалин власного буття. Філософія виникає як спроба знайти відповіді на основні світоглядні питання за допомогою міркування з метою орієнтації людини в світі. На відміну від окремих наук, що вивчають деякі області дійсності, предметом філософії є найзагальніші риси дійсності, основи буття і пізнання, що вивчаються не безпосередньо, а через узагальнення даних інших наук та осмислення всієї існуючої культури, її світоглядних структур. Таким чином філософія - це раціональна самосвідомість людства, наслідки його прагнення збагнути глибинні основи буття і місце людини в світі.

2. Основні джерела філософії: міфологія, релігія

Найдавнішою формою світогляду вважається міфологія, яка по суті, була ровесни-цею самої людської історії.

Міфологія (від грец. mifos — оповідь і logos — слово, поняття, вчення) — форма суспільної свідомості, спосіб розуміння світу, характерний для ранніх стадій суспільного розвитку. Міфи існували у всіх народів світу. В духовному житті

суспільства міфологія домінувала, виступаючи універсальною формою суспільної свідомості.

Міф — найдавніша форма духовної культури людства, яка об'єднала у собі початки знань, релігійних вірувань, політичних поглядів, різних видів мистецтва, філософії. Лише в пізніші часи ці елементи отримали самостійне життя і розвиток. Міф був єдиною універсальною формою свідомості. Він відображав світовідчуття, світосприйняття і світорозуміння тієї епохи, в яку створювався. У міфологічній свідомості закріплені поетичне багатство та мудрість різних народів.

Інтелектуальна своєрідність міфа полягає в тому, що думка виражалася в конкретних емоціях, поетичних образах, метафорах. У міфології зближувалися явища природи і культури, людські риси переносилися на навколишній світ, космос та інші природні сили, уособлювались, одушевлялись, олюднювались.

У міфології відсутні розмежування світу і людини, думки і емоцій, об'єктивного і суб'єктивного. Це цілісне світорозуміння, в якому різні уявлення сплетені в єдину образну картину світу, що поєднує реальність і фантазію, природне і надприродне, знання і віру, думку й емоції. Міфологічна свідомість втілювала колективний досвід осмислення дійсності багатьма поколіннями. Для первісної людини міфи були не словом-оповіддю, а ймовірніше, словом-реальністю. Міфологічне світорозуміння передавалось передусім у колективних містеріях-діяннях (обрядках, танцях і т. д.). Міфи первісними людьми не розповідались, а колективно «переживались», «програвались», «відтворювались». Виступаючи синкретичною формою суспільної свідомості, міфологія включала в себе не тільки релігію, а й філософію, політичні теорії, науку, мистецтво, мораль.

Міф виконував різноманітні функції: минуле пов'язувалося з теперішнім і майбутнім; формувалися колективні уявлення того чи іншого народу; забезпечувався зв'язок поколінь; міфологія закріплювала систему цінностей, підтримувала, заохочувала певні норми поведінки.

Із занепадом первіснообщинних форм суспільного життя міф як форма суспільної свідомості зійшов з історичної сцени. Але пошук відповідей на світоглядні питання не припинився. Цими проблемами зайнялися релігія і філософія — дві найважливіші форми світогляду.

Релігія (від лат. religio — благочесність, набожність, святиня, предмет культу) — така форма світогляду, в якій засвоєння світу здійснюється через його подвоєність на земний, природний, що відображається органами чуттів людини, і потойбічний — «небесний», надприродний і надчуттєвий.

Специфіка релігії полягає в особливому характері її «другого» світу та його смислової ролі.

Природа релігійного світогляду складна і потребує глибокого вивчення. До недавнього часу його оцінка в радянській літературі спрощувалась; він трактувався як система «невігласних» уявлень про світ і людину. Але релігія — це явище духовної культури, форма ідеології, що має соціальну природу та функції. Релігія — явище багатопланове і багатозначне. Вона породжена специфічними закономірностями розвитку суспільства.

3. Світогляд як духовно практичне засвоєння світу

Світогляд — сукупність переконань, оцінок, поглядів та принципів, які визначають найзагальніше бачення та розуміння світу і місце особистості у ньому, а також її життєві позиції, програми поведінки та діяльності. Світогляд людини зумовлений особливостями суспільного буття та соціальними умовами.

Світогляд тісно пов'язаний з філософією, хоча це ширше поняття. Філософія визначає себе, як теоретичний світогляд.

Перш за все світогляд — це процес чуттєвопрактичного відношення людини до світу.

Структуру світогляду визначають:

- досвід (індивідуальний, сімейний, груповий, національний, клановий, суспільний, загальнолюдський), на основі якого формується світовідчуття — основа світогляду;
- знання (досвідні, емпіричні та теоретичні), на основі яких формується світорозуміння;
- мета, яка усвідомлюється через універсальні форми діяльності, такі як: потреба — інтерес — мета — засоби — результати — наслідки. На її основі формується світоспоглядання;
- цінності (щастя, любов, істина, добро, краса, свобода тощо), на основі яких формуються переконання, ідеали людини та складається її світосприйняття;
- принципи (монізм, плюралізм, скептицизм, догматизм), на основі яких складаються основні способи світобачення.

Типи світогляду

- міфологічний - для поглядів властивий синкретизм, тотемізм, фетишизм, магія тощо.
- релігійний - особлива форма усвідомлення світу, яка не потребує обґрунтування і доказів.
- науковий - усвідомлення світу через отримання істинних знань, відкриття об'єктивних законів світу і передбачення тенденцій його розвитку.
- мистецький - форма суспільної свідомості, що відображає дійсність у

- філософський - форма пізнання світу, що вивчає найбільш загальні суттєві характеристики і фундаментальні принципи реальності і пізнання, буття людини, відносин людини і світу.

Світогляд за самою своєю суттю є універсальним, оскільки інтегрує знання і почуття у переконання, а також практичним, оскільки орієнтує на вирішення найважливіших проблем людського існування, виражає імперативи поведінки людини та сенс її життя. В цьому і полягає функціональне призначення світогляду.

Специфічним об'єктом філософського осмислення дійсності є відношення "людина-світ". Поняття предмета і об'єкта філософії тісно пов'язані між собою. Щоб з'ясувати специфіку предмета філософії, необхідно з'ясувати, під яким кутом зору об'єкт відбивається у свідомості. А тому що об'єктом філософії є відношення "людина-світ", то, природньо, що на перший план виступає питання про природу і сутність світу і людини, про загальні, граничні основи їхнього буття, про перші початки, а також про те, як цей світ улаштований, які взаємозв'язки існують у світі, а також між людиною і світом.

Таким чином, можна сказати, що предметом філософії є її об'єкт - відношення "людина-світ",- аналізований із погляду природи і сутності світу, природи і сутності людини, його місця у світі, відношення до нього, можливостей його пізнання і перетворення, а також із погляду устрою світу, його загальної структури і стану, у якому він знаходиться.

4. Функції філософії :

Функції філософії - основні напрями застосування філософії, через які реалізуються її цілі, завдання, призначення.

Серед основних функцій філософії, що мають як індивідуально-особисте, так і суспільне значення, традиційно виділяють:

світоглядна — філософія допомагає людині знайти й обґрунтувати свої життєві орієнтири, з'ясувати зміст і значення життєвих пріоритетів та цінностей;

пізнавальна — завдяки дослідженню загальних проблем пізнання філософія озброює людину орієнтирами в пізнавальній діяльності, критеріями та ознаками правильного руху на шляху до надійних, достовірних знань;

логічна — філософія сприяє формуванню культури людського мислення, виробленню критичної неупередженої позиції у міжіндивідуальних та соціально-культурних діалогах;

соціально-адаптивна — філософія допомагає зорієнтуватися у складних, строкатих, розмаїтих проявах суспільного життя і виробити власну соціальну позицію;

критична — проявляється в опозиції філософії до емпіричної дійсності, до світу

Навчальна дисципліна «Основи філософських знань»
Лекційне заняття №1 . Тема: Філософія як специфічний тип знання
повсякденної реальності, руйнуванні звичних стереотипів та забобонів,
пошуку шляхів до більш вдосконаленого, людського світу;
виховна — філософія прищеплює інтерес і смак до самовиховання, сприяє
посиленню потягу людини до самовдосконалення, творчого підходу до
життя, пошуку життєвих сенсів.

Закріплення головного:

1. Які історичні типи світогляду існують?
2. Які функції виконує філософія?
3. Яка роль філософії в суспільстві?
4. В чому полягає специфіка філософії як науки?
5. Які з проблем філософського знання є актуальними на сьогодні?

Література:

основна:

1. Буслинський В.А. Основи філософських знань/В. А. Буслинський, П. І. Скрипка. – 2006.
2. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I-II рівнів акредитації. – К.: "Каравела"; Львів: "Новий світ-2000", 2002. – 296 с.

додаткова:

1. Гісем О., Мартинюк О. Основи філософії. Людина і світ. 11 клас. Філософський тренінг. — Тернопіль: Богдан, 2003.
2. Петрушенко В.Л.. Філософія. Навчальний посібник. - Львів 2004.
3. Щерба В.С. Філософія. К., 2005.